

จากถ้ำล่อง (อำเภอ)

ถึงชาติตั้ง (ชายก่อน หรือ นครโฮจิมิง) :

ย้อนรอยอดีตของเวียดนาม

พรเพ็ญ อันตระกูล *

ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ คณะนักวิชาการไทยจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และกระทรวงการต่างประเทศทั้งหมด ๑๐ คน นำโดยแผน วรณเมธี ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ สถาบันการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ได้เดินทางไปเวียดนามเพื่อร่วมการสัมมนาโต๊ะกลมครั้งที่ ๒ ตามคำเชิญของคณะกรรมการสังคมนิยมแห่งชาติเวียดนาม ทั้งนี้โดยการสนับสนุนด้านการเงินจากมูลนิธิโตโยต้า การสัมมนาครั้งนี้ต่อเนื่องจากการสัมมนาโต๊ะกลมครั้งที่ ๑ ซึ่งจัดโดยฝ่ายไทยที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๒ มีสถาบันดังกล่าวของกระทรวงการต่างประเทศเป็นเจ้าภาพ

อาจกล่าวได้ว่า ในท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างไทยกับเวียดนามในอดีตก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงท่าทีไปเป็นมิตรต่อกันซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อ ๒ ปีที่แล้ว ทางฝ่ายไทยมีบุคคลสำคัญ ๒ ท่านจากกระทรวงการต่างประเทศ ได้พยายามหาทางที่จะดับไฟแห่งความขัดแย้งมาก่อน บุคคล ๒ ท่านนี้ก็คือ แผน วรณเมธี อดีตเลขาธิการเอก ประจำเวียดนามใต้ยุค โง ดิง ซิเยม ตำแหน่งสุดท้ายในอดีตคือปลัดกระทรวงการต่างประเทศ และสุรพงษ์ ชัยนาม ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งอัครราชทูตไทยประจำเวียดนาม ความหวังของท่านทูตทั้งสองปัจจุบันก่อเป็นรูป-

ธรรมที่ชัดเจนขึ้นแล้ว เมื่อยุคของสงครามเย็นได้สิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิงพร้อมกับการมาแทนที่ของยุคใหม่ที่ลัทธิการเมืองเริ่มมีความหมายน้อยกว่า เศรษฐกิจ การสัมมนาครั้งนี้จึงเป็นความหวังทั้งของไทยและเวียดนามที่จะร่วมกันผลักดันความสัมพันธ์ระหว่างไทย-เวียดนามให้ก้าวต่อไป โดยในขั้นแรกจะมีการแลกเปลี่ยนการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และภาวะปัจจุบันในทุกด้านของกันและกันเป็นพื้นฐาน

เริ่มต้นจากกรุงเทพฯ มุ่งสู่ฮานอยที่ยังเยือกเย็นอยู่เพราะลมหนาวจากจีนและบรรยากาศในช่วงการฉลองเดี๋ย ความหวังใหม่ของชีวิตคนเวียดนาม

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

นามในเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ คำอวยพร จุก หมิง นัม เหม้ย (สวัสดีปีใหม่) ติดอยู่ทั่วไปพร้อมกับเสียงประทัดที่ดังประปรายเป็นครั้งคราว ดอกบัว สัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นยังบานอยู่ทั้งในแจกันและบนต้น ในบรรยากาศที่เป็นมงคลเช่นนี้เองที่การสัมมนาได้เริ่มต้นตลอดระยะเวลา ๔ วันแรก และจบลงพร้อมส่งผลอันเป็นมงคลที่ท่านทูตแผนเรียกว่า “frank and fruitful” ซึ่งจะเป็นการปูทางไปสู่กาลเวลาใหม่แห่งความสัมพันธ์ของทั้ง ๒ ประเทศที่ท่านได้นิยามไว้ในวันเปิดการสัมมนาว่า “a decade of good neighbouring” หรือ “a decade of Southeast Asia” ซึ่งก็แตกต่างจากคำที่ท่านรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศของเวียดนาม เหวียน เกอ ถัก ใช้กล่าวนำการสัมมนาครั้งนี้เช่นกันว่า การสร้างความสัมพันธ์ไทย - เวียดนามในอนาคตอันใกล้นี้จะเป็นการเปิดบทใหม่ของ “new world development” ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ท่านทูตแผน วรณเมธี กล่าวคำขอบคุณในนามของคณะนักวิชาการไทยต่อหน้าท่านรัฐมนตรีเหงียน เกอ ถัก

การสัมมนาครั้งนี้ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาอันเป็นมงคลปีใหม่เท่านั้น แท้จริงแล้วสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่านั้นก็คือ สถานที่สัมมนาอยู่ในเมืองหลวงอันเก่าแก่ของเวียดนามนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๖ จากชื่อแรก ฮ่าโนย ได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นชื่ออันมีมงคลตามตำนานกำเนิดชื่อเมืองในสมัยราชวงศ์ลีเมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ คือ ถังลอง หรือ “มังกรเหิรฟ้า” เมืองนี้สืบประวัติยาวนานต่อมาจนถึงปี ๑๙๐๒ เมื่อประวัติศาสตร์ของพวกเจ้าทางใต้ก่อตัวเป็นราชวงศ์เหงวียน ฐานะความเป็นเมืองหลวงของถังลองก็สิ้นสุดลง และในปี ๑๙๓๑ ชื่อถังลองก็ถูกเปลี่ยนกลับไปเป็นฮ่าโนย ด้วยเหตุผลที่ว่าสัญลักษณ์แห่งอำนาจการเมือง “มังกรเหิรฟ้า” นั้นได้ถูกย้ายไป “เหิรฟ้า” อยู่เหนือเวหนานครหลวงเฮวแห่งราชวงศ์เหงวียนเสียแล้ว!

นั่นคือความสำคัญของฮานอยในทางการเมือง ฮานอยยังมีความหมายในทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างลึกซึ้งในความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของคนเวียดนามที่อยากจะลืมเลือน แม้คนเวียดนามจะได้อพยพเคลื่อนย้ายลงไปทางใต้พร้อมกับกระแสพัฒนาทางการเมืองในยุคنامเดียน (ทักษิณคดี) นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ วัฒนธรรมสังคมเกษตรอันเก่าแก่บนที่ราบหุบเขาลุ่มแม่น้ำโฮง (แม่น้ำแดง) อันมีเมืองฮานอยเป็นศูนย์กลางที่งดงามด้วยธรรมชาติ มีคัมภีร์แห่งวิชาการและขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งชาวเวียดนามหรือชาวคิง (คิง แปลว่า นคร) ยังคงมีอิทธิพลยึดเหนี่ยวจิตใจของคนเวียดนามได้ไม่น้อยเลย ความตั้งใจในเมืองหลวงเก่าแก่นี้ปรากฏอยู่ในคำกล่าวซึ่งเป็นที่ยึดมั่นดีของคนเวียดนามได้แม้ในปัจจุบันว่า

ตั้งแต่เมื่อเราสะพายดาบย้ายลงไปพรหมแดนอันไกล เราได้คิดถึงแต่บ้านเก่าของเราตลอดมา ต่อให้อีกพันปี เราก็คงคิดถึงดังลอมเสมอ

ดังลอมหรือฮ่าไฉ่ คือประวัติศาสตร์ยุคแรกอันรุ่งเรืองของเวียดนามภายหลังจากที่เป็นอิสระจากการปกครองของจีนถึงหนึ่งพันปี เป็นอดีตอันมีศักดิ์ศรีของเวียดนามโดยแท้

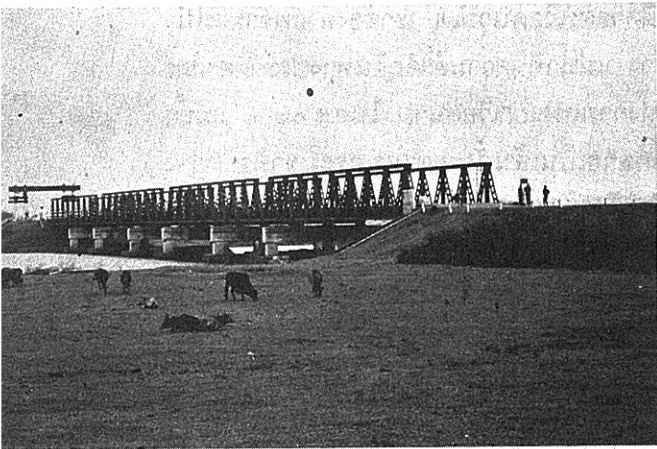
จากฮานอยพวกเราลงสู่ใต้โดยเส้นทางรถยนต์ ผ่านจังหวัดทั้งฮัว ดินแดนที่ตั้งเมืองหลวงภาคตะวันตก (เดียด) ช่วงสั้น ๆ เพียง ๗ ปีของราชวงศ์ไฮในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ และดินแดนแห่งนี้ยังเป็นที่ให้กำเนิดวีรบุรุษเรื่องนามเลเลย ผู้นำขบวนการกู้ชาติลามเซิน ขับไล่อำนาจการปกครองของจีนราชวงศ์หมิงที่เข้ามาครอบครองเวียดนามระยะสั้นออกไป (๑๔๑๔-๑๔๒๗) เขาผู้นี้คือผู้สถาปนาอำนาจใหม่ของราชวงศ์เลแห่งเวียดนาม พร้อมกับฟื้นฟูดังลอมขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ต่อจากทั้งฮัวเราเข้าสู่เขตทวิภาคเหงะดิน ดินแดนแห่งความยากจนข้นแค้น ไม่มีที่ราบลุ่มแม่น้ำใหญ่ มีแต่ทะเลกับลมแห่งแล้งจากลาว ความไม่อุดมสมบูรณ์ทำให้พลเมืองทรหดอดทน เป็นผู้กล้า และมีจิตใจแห่งการปฏิวัติในที่สุด ที่นี่เองเป็นบ้านเกิดของนักปฏิวัติคนสำคัญเช่น ฟ่านไปย โจว และ ไฮ จี มิง คนหลังเป็นนักชาตินิยมผู้อุทิศเวลา ร่างกาย และจิตใจทั้งหมดให้กับประเทศชาติยากที่จะมีใครเสมอเหมือน

เลียบไปตามภูมิประเทศแนวยาวแคบลงเข้าสู่เขตตรีภาค บึง - จี - เทียน เมื่อเข้ามาถึงจุดนี้สำหรับนักประวัติศาสตร์เรื่องเวียดนามก็ควรจะเริ่มได้กลิ่นของพวกเจ้าเหงะวินผู้ให้กำเนิดประ

วัติศาสตร์เวียดนามได้ เราต้องลงแพข้ามแม่น้ำซาง แม่น้ำที่มีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์แห่งการแบ่งแยกเวียดนาม ในค.ศ.๑๖๐๐ แม่น้ำนี้กลายเป็นเส้นกันเขตแดนธรรมชาติระหว่างเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ หรือระหว่างพวกเจ้าจิง (ผู้กุมอำนาจราชวงศ์เล) กับพวกเจ้าเหงะวิน (ซึ่งเพิ่งจะเริ่มต้นประวัติศาสตร์เวียดนามใต้ของตนที่ทวนฮัว จังหวัดกว๋างจิ) ในยามค้ำคินที่มีดสนิพไม่สามารถมองเห็นอะไรเลยระหว่างที่แพลอยอยู่กลางแม่น้ำ ผู้คนและยานพาหนะรอบข้างเต็มไปด้วยความตึงเครียดและความเงิบรอบนอก ผู้เขียนมองออกไปในความมืด ปลดปล่อยล่องไปตามแม่น้ำที่เลียบขุนเขาดำทะมึน นึกถึงปัจฉิมวาทะที่เล่าขานกันเป็นตำนานของเหงะวินฮว่าง บรรพบุรุษของพวกเจ้าเหงะวินผู้นำการบุกเบิกเวียดนามได้ตั้งแต่ปี ๑๕๕๘ จนถึง ๑๖๑๓ วาระสุดท้ายแห่งชีวิตของเขาที่ว่า

ทางตอนเหนือของทวน (ทวนฮัว) และกว๋าง (กว๋างนาม) มีภูเขาฮวนและแม่น้ำซางที่นั่นอันตราย ทางตอนใต้ลงมามีภูเขาหายเวินและถักบีที่มั่นคงหนักแน่น มีสินแร่ทองและเหล็ก ในทะเลลึกก็อุดมไปด้วยปลา นี่แหละคือที่ที่ผู้กล้าจะใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ ถ้ารู้จักสอนชาวบ้าน ฝึกทหารให้สู้กับพวกจิง ก็เพียงพอแล้วที่จะสร้างความมั่งคั่งบนดินแดนนี้ไปได้ตลอดกาล แต่ถ้าขณะนี้ยังไม่อาจสถาปนาอำนาจที่มั่นคงสู้กับพวกจิงได้ ก็จะต้องรักษาดินแดนนี้ไว้เพื่อรอคอยโอกาสข้างหน้า คำที่ข้ากล่าวเตือนนี้ ขอจงอย่าได้ลืมความหวังของเหงะวินฮว่างไม่ได้เป็นหมัน เจ้าเหงะวินลูกหลานของเขาได้ช่วยกันทำสงครามต่อต้านอำนาจของพวกเจ้าจิงทางเหนือ และมุ่งขยายดินแดนลงไปทางใต้ได้สำเร็จโดยใช้เวลากว่า

เส้นทางรถไฟ ๑๗ และสะพานข้ามที่บันทาย

๑ ศตวรรษเข้าไล่ที่ครอบครองดินแดนของพวกเขา และพวกเขามารวมกันได้ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง เป็นฐานเศรษฐกิจเกษตรกรรมอันมั่นคง เมืองสำคัญทางตอนใต้ ชาตัง (ต่อมาในสมัยอาณานิคมคือชายกอน หรือไซ่งอน) ได้ถือกำเนิดขึ้นในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ พร้อม ๆ กับเมืองบริวารรอบ ๆ โดยถูกเปิดเป็นดินแดนใหม่ ที่พวกเจ้าเหงวียนเข้าควบคุมและเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการเข้าบุกเบิกที่ดินของชาวนา

ก่อนที่จะพวกเขามาเข้าถึงเฮวี พวกเราข้ามเส้นทางรถไฟ ๑๗ ที่บันทาย จุดหนึ่งของแนวแบ่งแยกเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ในอดีต กำหนดขึ้นโดยฝีมือของมหาอำนาจตะวันตก หลังสงครามเวียดนามปี ๑๙๕๔ ทำให้เส้นแบ่งแยกชั่วคราวเพื่อยุติการหยุดยิงตามสนธิสัญญานี้กลายเป็นเส้นแบ่งแยกถาวรที่มีผลเป็นเวลานานถึง ๒๑ ปี พร้อมกับกรรมที่ชาวเวียดนามทั้งเหนือและใต้ต้องได้รับจากสงครามเวียดนามตลอด ๒ ทศวรรษต่อมา

เฮวี หรือชื่อเดิมผู้ชวน อดีตนครหลวงทั้งด

งาม ให้บรรยากาศของความเป็นจีนในเชิงศิลปะมากกว่าวิทยาการอย่างฮานอย ถ้าหากใครได้เคยชมพระราชวังของพวกราชวงศ์ชิงในปักกิ่ง คงได้เกิดความรู้สึกเศร้าใจในวงจรประวัติศาสตร์ “รุ่งเรือง-เสื่อมสลาย” มาไม่มากนักน้อยพระราชวังของราชวงศ์เหงวียนให้ความรู้สึกปานกัน ทรวดโถมและทิ้งรอยอดีตที่ไม่มีวันจะหวนคืนมา แม้จะไม่ยิ่งใหญ่เกรียงไกรอย่างพระราชวังของพวกชิง ซึ่งไม่มีวันที่เวียดนามจะทำการวัดขนาดมังกรกับจีนได้เลย แต่ก็มีขนาดเล็กและความอ่อนโยนสงบเสงี่ยมในทีแบบศิลปะพื้นฐานของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฉายความงามอยู่ให้เห็นภายในรูปลักษณะศิลปะจีนที่พวกเหงวียนลอกเลียนมาแต่แบบอย่างจำลองโครงสร้างภายนอกเท่านั้น นับว่าจิตวิญญาณแห่งศิลปะสถาปัตยกรรมเป็นของชาวเวียดนามโดยแท้

ปัจจุบันเฮวีเงียบเหงาและซุกตัวอยู่อย่างสงบสองข้างแม่น้ำเฮือง (แม่น้ำหอม) ที่ไหลเอื่อย ๆ เช่นเดียวกับชีวิตของผู้คนชาวเฮวี ผู้รักความงามแห่งธรรมชาติ ศิลปะ กวีนิพนธ์และการดนตรี

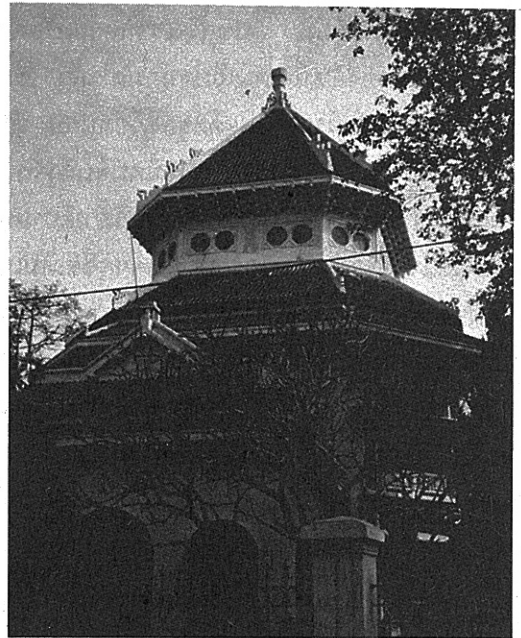
จากเฮวีพวกเราเดินทางมาตามเส้นทางรถยนต์เลียบชายฝั่งทะเลต่อลงมาทางใต้เข้าสู่ดำนัง (ดานัง) เมืองท่าสำคัญของภูมิภาคกว๋างนาม-ดำนัง ซึ่งในอดีตเป็นศูนย์กลางแห่งอาณาจักรอมราวดีของพวกจามระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๔-๘ ความคิดักขของเมืองท่าที่กำลังรอเพื่อการเปิดรับเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบัน ทำให้ผู้เขียนย้อนนึกถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจของเมืองท่านี้ในอดีต

ดำนัง หรือในอดีตชื่อว่าเกือฮาน เป็นหนึ่งในเมืองท่าไม่กี่แห่งที่จักรพรรดิเวียดนามให้เป็น

จุดตรวจสอบและควบคุมเรือของชาวต่างชาติไม่ให้เข้ามาใกล้เขตทางตอนเหนือ เรือสินค้าของชาวต่างชาติที่เข้ามาทอดสมอในยุคฝรั่งเศสยังไม่เรื่องอำนาจทางทะเล มักเป็นเรือของพ่อค้าชาวจีน ญี่ปุ่น และของพวกที่มาจากดินแดนใกล้เคียงอีกจำนวนหนึ่ง เมืองท่าแฝดของดำนังก็คือ โฮยอัน หรือ ฟายไฟ ซึ่งเป็นนิคมการค้าที่พวกพ่อค้าจีนและญี่ปุ่นสามารถควบคุมผลประโยชน์ทางการค้าไว้ได้อย่างเหนียวแน่นจนยากที่พวกฝรั่งเศสจะสอดแทรกเข้ามาแย่งชิงผลประโยชน์ได้ เมื่อเข้ามาในภายหลัง แต่ในที่สุด เกือฮ่านได้เปลี่ยนชื่อไปเป็นภาษาฝรั่งเศส ตูเรน หลังจากที่ฝรั่งเศสนำเอาลัทธิอาณานิคมผ่านด่านนี้เข้ามา ยึดยึดให้เวียดนามเป็นครั้งแรกในปี ๑๘๕๗ เกือฮ่านหรือปากน้ำฮ่านก็กลายเป็นประตูนำเข้าความหายนะมาสู่เวียดนาม เพราะความต้องการอำนาจทางการค้าของชาวตะวันตกเป็นใหญ่

เรานั่งเครื่องบินจากดำนังมาที่ชายก่อนหรือนครโฮจิมิง เมื่อเครื่องบินร่อนต่ำลง แนวยาวของแม่น้ำโขงอัน (ชื่อเดิม แม่น้ำเบ็นแฮง) บนพื้นที่ราบสีเขียวก็ปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้น เบื้องหน้าก็คือนครโฮจิมิง หรือที่เราอ่านตามฝรั่งว่าโฮจิมินห์ อดีตศูนย์กลางการปกครองของลัทธิอาณานิคมฝรั่งเศส หรือปัจจุบันสำหรับผู้มีรสนิยมตะวันตกวิถีโลกก็พอใจที่จะเรียกมันว่า “ปารีสน้อย”

ดูเหมือนว่าการเปลี่ยนชื่อเมืองจะมีความหมายในทางประวัติศาสตร์ของเวียดนามเสมอ ดังเช่นเมืองใหญ่อย่างฮานอย ดานัง (ชื่อซึ่งเปลี่ยนจากตูเรนเมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองเวียดนาม) หรืออย่างไซ่ง่อนก็เช่นกัน เมืองหลังนี้ก่อตัวมาจากชื่อเดิมชาตัง แล้วถูกฝรั่งเศสเปลี่ยนเป็นชาย

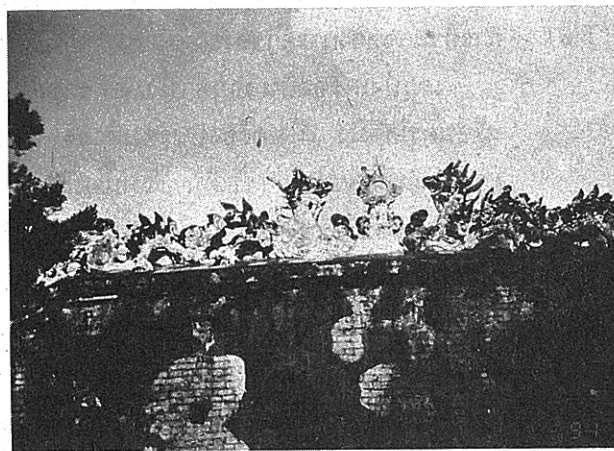
พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ในฮานอย (เดิมชื่อพิพิธภัณฑสถานหลุยส์ฟิโนต์ ภายใต้การบริหารของสถาบันตะวันออกแห่งฝรั่งเศสในสมัยอาณานิคม)

ก่อน ภายหลังจากการได้ครอบครองโคชินไชน่า (ดินแดนตอนใต้ของเวียดนามที่ฝรั่งเศสให้เป็นเขตภายใต้การปกครองโดยตรง) แยกจากอันนัมและตองกิง (ดงคิง หรือที่ไทยเรียกว่า ดงเกีย) ซึ่งถูกแบ่งแยกไปเป็นดินแดนในอารักขา ชื่อชายก่อนจึงเป็นสัญลักษณ์ของลัทธิอาณานิคมซึ่งถูกลบล้างไปในที่สุดเมื่อเวียดนามเหนือเป็นฝ่ายได้ชัยชนะในสงครามเวียดนามพร้อมกับเป็นผู้รวมประเทศ เมืองชายก่อนถูกเปลี่ยนชื่อไปเป็นถ่านไฟโฮจิมิง (นครโฮจิมินห์) เพื่อเป็นเกียรติแก่วีรบุรุษชาติยุคอาณานิคมฝรั่งเศสและสงครามเวียดนาม บุคคลผู้ได้รับความเคารพรักและเทิดทูนอย่างสูงสุดจากใจของนักชาตินิยมร่วมสมัยของเขาทุกคน “บักโฮ” หรือ “ลุงโฮ” เป็นคำเรียกขานจากความรักของประชาชนที่มี

ต่อเขาอย่างไม่รู้ลืม อันที่จริงเขากลายเป็นตำนานวีรเทพองค์หนึ่งของเวียดนามไปแล้ว เช่นเดียวกับวีรบุรุษวีรสตรีในอดีตของเวียดนาม ที่มีมากจนนับไม่ถ้วนจากยุคอาณานิคมจนถึงจักรวรรดินิยมอเมริกัน ชื่อถนนเกือบทุกสายในนครโฮจิมินห์ปัจจุบันล้วนถูกเปลี่ยนจากชื่อเดิมในสมัยอาณานิคมไปเป็นชื่อของผู้กล้าแห่งชาติเหล่านั้น หรือไม่ก็เป็นชื่อที่มีความหมายต่อการกู้ชาติและการปฏิวัติของเวียดนามทั้งสิ้น พวกอดีตนักปกครองอาณานิคมฝรั่งเศสหรือพวกอดีตทหารอเมริกันในเวียดนามได้ตัวยังมีชีวิตอยู่กลับไปไซ่ง่อนอีกคงจะต้องหลงทางเป็นอย่างแน่ !

นครโฮจิมินห์ สัญลักษณ์แห่งชาตินิยมและการปฏิวัติสังคมนิยมของเวียดนาม ในปัจจุบันกำลังคึกคักเพราะการก้าวกระโดดยอยขยายตัว ซึ่งเกิดจากการผ่อนปรนของระบบสังคมนิยมเวียดนามเพื่อแสวงหาแนวทางการเปลี่ยนแปลงใหม่ (โดยเหมา) ที่เน้นนโยบายเศรษฐกิจสังคมนิยมกึ่งเสรี โดยแนวทางนี้ การเกษตรและอุตสาหกรรมภายในประเทศกำลังเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปโดยเริ่มมีพัฒนาการของระบบการลงทุนส่วนเอกชนเข้ามาผสมกับระบบการลงทุนของรัฐและการลงทุนร่วมระหว่างรัฐ (ที่แต่เดิมโดยมากจะอยู่ภายใต้การร่วมมือกับรัสเซีย) คาดว่าในอนาคตอันใกล้นี้ นครโฮจิมินห์จะกลายเป็นเมืองท่าศูนย์กลางการค้า การเกษตร และอุตสาหกรรมที่สำคัญของเวียดนาม รากฐานแห่งอดีตดั้งเดิมของเมืองท่านี้ซึ่งมีอายุพัฒนาการยังไม่ถึง ๓๐๐ ปี ก่อตัวมาจากการพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจการค้าและการเกษตรมาตั้งแต่แรก ในสมัยของพวกเจ้าเหงวียน บรรดาชาวนา พวกทาสแรงงาน พวกเร่ร่อนพนจร และชาวจีนโพ้นทะเล

เป็นกลุ่มแรกที่ทำให้เขตรวมเป็นเหงี-ซาติง-เจอะเล็น มีความหมายทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจขึ้นมา พวกฝรั่งเศสมาทำให้รากฐานนี้มั่นคงยิ่งขึ้นเมื่อไซ่ง่อนได้เป็นศูนย์กลางการปกครองเพียงแห่งเดียวหลังจากที่เฮวี่ล่มสลายลงไปในปี ๑๘๘๓ และเมื่อไซ่ง่อนเป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐเวียดนามหรือเวียดนามใต้ทุนนิยมอเมริกันได้เข้าไปรับช่วงต่อจากฝรั่งเศสเสริมสร้างความเป็นเมืองท่าเศรษฐกิจของมันต่อไปอีก แม้กระทั่งหลังปี ๑๙๗๕ เมื่อฮานอยหรืออดีต “มังกรเหิรฟ้า” ผงาดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งไซ่ง่อนหรือนครโฮจิมินห์ก็ไม่ได้ถูกทำให้เปลี่ยนแปลง ความสำคัญทางเศรษฐกิจของมันยังคงอยู่อย่างเดิม อีกทั้งกำลังทำท่าว่าจะขยายตัวไปอย่างรวดเร็วในไม่ช้า

มังกรเหิรฟ้า บนหลุมฝังศพของจักรพรรดิดี้ก

จากฮานอยถึงนครโฮจิมินห์ อดีตถึงปัจจุบันของเวียดนาม ทั้งรอยพิมพ์แห่งประวัติศาสตร์ที่บอกเราว่าฮานอยคือความเก่าแก่ ปลายครามของเวียดนามที่จะไม่มีวันยอมรับชื่อถึงลงอีก แต่วิญญาณของมัน “มังกรเหิรฟ้า”

ไม่ได้หายไปไหนเลย มันกลับจากเฮวีไปอยู่ที่ฮานอยตามเดิม ฮานอยหรือฮาไญคือ “มังกรเหิรฟ้า” ซึ่งอยู่ห่างไกลจากความเคลื่อนไหวของมนุษย์เบื้องล่าง โดยที่มันต้องควบคุมความเคลื่อนไหวนั้นด้วย ความเป็น “มังกรเหิรฟ้า” ขนานแท้ของฮานอยผูกพันกับวัฒนธรรมหมู่บ้านเกษตรที่มีองค์กรการบริหารและสังคมที่เหนียวแน่นอยู่ภายใน ตลอดจนกระทั่งทัศนคติและวัฒนธรรมประเพณีอันเคร่งครัดที่ใกล้เคียงกับจีน จึงทำให้ฮานอยแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดจากนครโฮจิมินห์ เมืองใหม่ ชื่อใหม่ และวิญญาณใหม่เสมอ จุดเริ่มความ “ใหม่” ของมันเกิดจากพื้นฐานสังคมหลายเชื้อชาติ (เวียดนาม และจีนโพ้นทะเล) สภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นทะเลเปิดและพื้นที่ราบอันกว้างใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ในพืชผลทางเศรษฐกิจ รวมทั้งความสัมพันธ์กับอิทธิพลของชาวต่างชาติ (ฝรั่งเศสและอเมริกา) พื้นฐานเหล่านี้ทำให้สังคมเวียดนามได้อยู่ในสภาพแห่งความยืดหยุ่น ต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาและเคยชินกับการเปลี่ยนแปลงซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมของมัน ดูเหมือนว่าการเปิดประเทศสำหรับการท่องเที่ยวของเวียดนามมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนครโฮจิมินห์มากกว่าที่อื่น เท่า ๆ กับที่มันสามารถรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวได้ดีกว่าที่อื่น ๆ ธุรกิจโรงแรม โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษ ภัตตาคาร ร้านอาหารของ สถานเริงรมย์ ฯลฯ ดูก็คึกคักมีชีวิตชีวามากกว่าฮานอยซึ่งเป็นเมืองหลวงหลายเท่าเสียอีก และก็แน่นอนว่าค่าครองชีพในนครโฮจิมินห์สูงกว่าฮานอยมากทีเดียว ในขณะที่ผู้คนแออัดเพราะมีการย้ายจากภาคเกษตรกรรมเข้ามาหาที่ทำกินในมหา

นคร ดูเหมือนว่าพวกเด็กขอทานจะมีมากกว่าในที่อื่น ๆ อย่างน่าอนาถใจ การรอที่จะเดินทางออกไปทำมาหากินนอกประเทศยังมีอยู่ ผู้เขียนได้พบและพูดคุยกับชาวเวียดนามครอบครัวหนึ่งบนถนนเหงวียนซูข้างสวนสาธารณะใหญ่ใจกลางเมือง พวกเขากำลังรอฟังข่าวที่จะมีคนมาบอกและพาพวกเขาออกไปยังสหรัฐอเมริกา

จุดเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ๓ ครั้ง ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกเวียดนาม (สมัยจิง-เหงวียน อาณานิคมฝรั่งเศส และสงครามเวียดนาม) คือรอยแผลลึกและความปวดร้าวแห่งชาติที่กลายเป็นบุคลิกภาพของประเทนี้ ความแตกต่างของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์จากอดีตถึงปัจจุบันทำให้ดูประหนึ่งว่า ปัญหาที่สำคัญอันหนึ่งของการปกครองในระบบสังคมนิยมของเวียดนามปัจจุบันก็คือความแตกต่างของศูนย์กลางทั้งสองซึ่งอาจนำไปสู่ความยากลำบากในการสร้างบูรณภาพของประเทศ และโดยลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์ของเวียดนาม ความยาวจากเหนือจรดใต้ถึง ๑,๖๕๐ กิโลเมตร ก็เป็นปัญหาโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ความล่าช้าในระบบการบริหารแบบสังคมนิยมและการควบคุมดูแลส่วนเกินจากการผลิตของเอกชนโดยรัฐในสัดส่วนแบบสังคมนิยมซึ่งมีฮานอยเป็นศูนย์กลางอาจเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศูนย์กลางทั้งสองรุนแรงขึ้น

อย่างไรก็ดี สิ่งหนึ่งซึ่งชัดเจนมากที่ผู้เขียนไม่เห็นความแตกต่างในศูนย์กลางทั้งสองหรือทั้งประเทศเวียดนามเลยก็คือความยากจนข้นแค้นของประชาชน สภาพที่ทรุดโทรมของประเทศเวียดนามในปัจจุบันอาจทำให้หลายคน โดยเฉพาะผู้ฝึกฝืนหรือนิยมชมชื่นระบบทุนนิยมหรือ

มหาวิทยาลัยเฮวี บ้ายอวยพรหน้าตึก “จุก หมึง นัมเหม้ย” หรือ “สวัสดีปีใหม่”

อนุสาวรีย์โฮจิมิง ที่สวนสาธารณะหน้าศาลาเทศบาลประชาชนเมืองฮังฮง หรือ ถ่านไฟโฮจิมิง

เสรีนิยม ระบายความผิดไปให้ระบบสังคมนิยม และพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ผู้เขียนไม่เข้าใจใครออกใคร แต่ในฐานะนักประวัติศาสตร์มีสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะให้เหตุผลที่เป็นประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องนี้ข้อหนึ่งว่า ประเทศเวียดนามเป็นเหมือนหนึ่งประเทศถูกสถาปนาซึ่งต้องเผชิญกับชะตากรรมยากจนข้นแค้นมาตลอดตั้งแต่เริ่มต้นแล้วเกษตรกรรมบนที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงซึ่งมีพื้นที่

ไม่กว้างขวางนักท่ามกลางภัยธรรมชาติที่รุนแรงไม่พอเลี้ยงดูประชากรในเวียดนามเหนือหรือตองกิงซึ่งมีอยู่อย่างหนาแน่นมาตั้งแต่อดีต ดินแดนยาวแคบถัดลงมาจากทางเหนือมาจนจรดเขตเวียดนามใต้หรือโคชินไชน่าเป็นเขตซึ่งมีพื้นที่ในการทำนายน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเขตของภูเขา และที่ราบสูงเช่นเดียวกับทางเหนือแต่มีพื้นที่แคบกว่า นี่เป็นเหตุผลสำคัญทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวตัวลงใต้ของเวียดนามต้องดำเนินไปเรื่อย ๆ โดยไม่อาจหยุดอยู่เพียงแค่ดินแดนของพวกเขาจนแต่ต้องดลลงไปยังจนถึงดินแดนทางใต้สุดของพวกเขา เขมรอันเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำใหญ่ ด้วยความชำนาญทางเกษตรกรรมที่สืบทอดมาจากภาคเหนือตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ชาวเวียดนามสามารถพัฒนาการใช้ที่ดินบนที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาเพียง ๑ ศตวรรษ ในขณะที่พวกเขมรอยู่ในบริเวณนี้มาก่อนหลายศตวรรษโดยไม่ได้ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรเลย แม้กระนั้นก็ดี ทั้งที่มีความอุดมสมบูรณ์ในดินแดนทางใต้และความชำนาญทางด้านการเกษตรประชากรเวียดนามใต้ส่วนใหญ่ยังอยู่ในสภาพชาวนาที่ยากจนภายใต้ระบบการปกครองศักดินาของราชวงศ์เหงวียนและการควบคุมทางเศรษฐกิจของชาวจีนในพื้นที่เหล่านี้ซึ่งเริ่มเติบโตขึ้นพร้อม ๆ กับประวัติศาสตร์การพัฒนาของเวียดนามใต้ เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองเวียดนามระบบการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศสที่จริงก็คือ “ราชวงศ์ใหม่” ในเวียดนามนั่นเอง การขยายตัวทางการค้าและระบบทุนนิยมในรูปแบบอาณานิคมกลับทำให้ชาวนาเวียดนามถูกผลักดันให้เข้าไปในกลไกของระบบเศรษฐกิจการค้าอย่างเต็มที่ โดยที่พื้นฐานทางวัฒนธรรมยังคง

ผูกพันกับระบบสังคมเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเองหรือกึ่งพึ่งตนเองอยู่ พวกเขาจึงตกอยู่ในสภาพที่ผลิตเพื่อระบบอาณานิคมแทนเมื่อก่อนที่ผลิตเพื่อราชวงศ์แห่งเวียน ซึ่งทั้งนี้ต้องทำงานหนักกว่าเดิมในระบบเศรษฐกิจแบบการค้า ช่วงหลังเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามารับหน้าสงครามเวียดนาม ระบบประชาธิปไตยที่อเมริกาสนับสนุนในเวียดนามได้ไม่ได้พิสูจน์อะไรนอกจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมผูกขาดของพวกเขา จีน ชาวต่างชาติ และพรรคพวกของรัฐบาล นายโง่ ดิง เขียม สังคมเวียดนามได้ดูจะสับสนอลหม่านกว่าสังคมเวียดนามเหนือในช่วงนี้ พวกชาวนาที่สิ้นหวังจึงไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากหันไปเข้ากับพรรคคอมมิวนิสต์หรือขบวนการทางศาสนาต่าง ๆ ในที่สุดเมื่อการปฏิวัติเวียดนามได้ชัยชนะ พิชแห่งความยากจนที่ตั้งสมมานานและความเลื่อมไหม้ของประเทศจากภัยสงคราม (ซึ่งที่จริงก็ไม่เคยหยุดเลยตั้งแต่ยุคที่พวกฝรั่งเริ่มนับคริสต์ศักราช) ก็กลายเป็นมรดกที่ระบบสังคมนิยมเวียดนามต้องรับไปเสีย ภาชีถึงหลายร้อยเปอร์เซ็นต์

ระบบสังคมนิยมเวียดนามก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าความยากจนของคนเวียดนามจะได้รับการแก้ไขไปได้อย่างไร ๆ ลัทธิชาตินิยมเวียดนามอาจช่วยให้ระบบสังคมนิยมเวียดนามยืนยาวไปได้อีกนาน แต่ปัญหาก็คือว่าลัทธิชาตินิยมเวียดนามจะต้านทานลัทธิทุนนิยมยุคใหม่มาแรงได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ก็หมายความว่า “ความยากจน” ซึ่งเป็นปัญหาในเชิงสัมพัทธ์และกลายเป็นเหตุแห่งกลยุทธ์ของคำที่ใช้สำหรับ “การพัฒนา” ในประเทศที่ถูกเรียกว่า “กำลังพัฒนา” โดยทั่วไปก็จะกลายเป็นปัญหาของประเทศเวียดนามเด่น

ชัดขึ้นทั้งจากการขึ้นของภายนอกและการรู้สึกเองจากภายในเพราะความสัมพันธ์กับภายนอก เมื่อใดที่ความสัมพันธ์กับภายนอกทวีมากขึ้น เมื่อนั้นชะตากรรมของสังคมนิยมเวียดนามก็คงจะต้องเป็นแบบจีนหรือพม่า และเป็นไปได้มากกว่านครโฮจิมินห์ ที่ซึ่งในอดีตเคยชินกับการเปิดสังคมและคลุกคลีกับอิทธิพลจากภายนอก ก็อาจจะกลายเป็นศูนย์กลางของการต่อต้านระบบการบริหารรวมศูนย์เข้มของฮานอยที่ก่อให้เกิดความล่าช้าที่ยืดเยื้อออกไปในการพัฒนาประเทศ และความล่าช้าที่บานปลายในระบบบริหาร หรือช่องว่างที่เปิดให้มีการสร้างผลประโยชน์ส่วนตัวขึ้นได้ภายในระบบบริหารแบบสังคมนิยม

ลองมาดูกันว่า ในภาวะวิกฤตของโลก สังคมนิยม “มังกรเหิรฟ้า” จะแก้ปัญหาของมนุษย์ที่อยู่เบื้องล่างได้อย่างไร ? และ ลัทธิชาตินิยมเวียดนามจะทนทานสักเพียงใด ต่อกิเลสของมนุษย์ทั่วไปที่ไม่เคยรู้จักพอไม่ว่าจะอยู่ในระบบการเมืองใด ๆ ก็ตาม ? ☉

